

בענין אמירת ויכולו אחר תפילת ערבית

1) תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אמר רבא ואיתימא רבי יהושע בן לוי: אפילו יחיד המתפלל בערב שבת צריך לומר ויכולו. דאמר רב המנונא: כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - מעלה עליו הכתוב כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, שנאמר ויכולו, אל תקרי ויכולו אלא ויכולו. אמר רבי אלעזר: מניין שהדיבור כמעשה - שנאמר +תהלים לג+ בדבר ה' שמים נעשו. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא: כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו +ישעיהו ו+ וסר עונך וחטאתך תכפר. תניא, רבי יוסי בר יהודה אומר: שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע. וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך. ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו. ואם לאו, מלאך רע אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך טוב עונה אמן בעל כרחו.

2) חידושי הריטב"א מסכת שבת דף קיט עמוד ב

אפילו יחיד המתפלל בערב שבת צריך לומר ויכולו. פי' בשעת תפילה או לאחר כן כמו שנהגו בבית הכנסת. ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר. פירש רבינו יחיאל ז"ל לפי שכל שאינו אומר ויכולו להעיד על חדוש העולם הוא כובש עדותו ועליו נאמר אם לא יגיד ונשא עונו, ולפיכך כשאומר עדותו אומרים לו וסר עונך, הילכך מיבעי ליה למימריה בבית הכנסת מעומד דקיי"ל עדות בעמידה.

ובספר עיון יעקב כ' דהכפרה באה כיון שהוא ודאי מהרהר בתשובה בשעה שהוא מעיד שהקב"ה ברא שמים וארץ.

3) תוספות מסכת פסחים דף קו עמוד א

זוכרהו על היין - דזכירה כתיב על היין זכרו כיון לבנון (הושע יד) נזכירה דודיד מיין (שיר א) והאי זכירה היינו קידוש דויכולו לא מצינו על הכוס אלא בתפלה כדאמר בשבת (ד' קיט:): ולא ניתקן על הכוס אלא להוציא בניו ובני ביתו ומה שרגילין לומר ויכולו אחר התפלה בקול רם היינו משום י"ט שחל להיות בשבת שמתפללין אתה בחרתנו ואין אומר ויכולו בתפלה ותקנו נמי לומר בכל שבתות שלא לחלק בין שבת לשבת ונראה דקידוש על היין אסמכתא היא והא דאמר במי שמתו (ברכות ד' כ:): נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה היינו דוקא קידוש היום אבל על היין לא הוא אלא מדרבנן כדמשמע בריש נזיר (ד' ג:): דקאמר מיין ושכר יזיר לאסור יין מצוה כיון הרשות ופריך מאי ניהו קידושא והבדלה מושבע ועומד מהר סיני הוא דאיצטריך קרא למיסר אלא כי הא דאמר רבא שבועה שאשתה וחזר ואמר הריני נזיר איצטריך קרא דנזירות חל עליו אף על פי שמושבע ועומד הוא ועוד מצינו למימר דקידוש על היין דבר תורה אבל הא דאמר המברך צריך שיטעום זהו מדרבנן.

4) טור אורח חיים הלכות שבת סימן רסח

וחוזרים ואומרים ויכולו בציבור משום י"ט שחל להיות בשבת שאין אומרים אותו בתפילה שמתפללין אתה בחרתנו ואז צריך לאומרו מפני שלא אמרוהו בתפלה ואגב זה תיקנו לומר בכל השבתות וגם להוציא מי שאינו יודע אותו וי"א (דעת המרדכי) שנהגו לומר אותו בקול רם ומעומד משום שהוא עדות להקב"ה על מעשה בראשית וכתוב ועמדו ב' האנשים ודרשינן (שבועות ל) אלו העדים שצריכים להעיד ביחד ומעומד ולכן צריך שיעמדו ויאמרו אותו ביחד.

פרישה על הטור סעיף קטן ד

ר"ל להוציא ידי ויכולו, אבל ידי תפילה אינו יוצא כמוש"כ בסוף סימן זה. וגם לעיל סימן רלז כ' דתפילת ערבית שהיא רשות אין השליח ציבור מחזיר התפילה להוציא מי שאינו בקי, רק לענין ויכולו קאמר כאן שמחזירו כדי להוציא מי שאינו בקי.

6) שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רסח סעיף ז

חוזרים לומר ויכולו, משום יום טוב שחל להיות בשבת שאין אומרים אותו בתפלה, וגם להוציא למי שאינו יודע; ואומרים אותו בקול רם ומעומד.

7) ט"ז אורח חיים סימן רסח ס"ק ה

ומעומד. - לפי שבזה אנו מעידים להקב"ה במעשה בראשית ודין העדים בעמידה וסיים הטור ואומרים אותו ביחיד/ביחד/. וע"כ נ"ל דיחיד המתפלל אין חוזר לומר ויכולו דאין עדות ליחיד ועדה שלימה בעינן להעיד להקב"ה דהיינו עשרה ואם ירצה יחיד לאומרה לא יתכוין לשם עדות אלא כקורא בתורה כנלע"ד:

8) שולחן ערוך הרב אורח חיים קונטרס אחרון הלכות שבת סימן רסח הערה ב

(ב) כולם ביחד כו'. לפי מ"ש הט"ז היחיד א"צ לעמוד, שהרי אין לו להתכוין לשם עדות. ואין כן דעת המטה משה והמג"א כאן והשו"ע ס"י רע"א שהצריכוהו לעמוד. וכ"מ בב"י שם בשם ארחות חיים שלא הקפידו כל כך כו', משמע שמהראוי היה להקפיד לעמוד דוקא אף על פי שאין שם עדה שלמה, והכי נהוג עלמא:

9) ביאור הלכה סימן רסח ד"ה * ומעומד - עיין

ומעומד - עיין במ"ב שכו' דלכתחלה יהדר אותה לומר ביחד הוא ממ"א דלכתחלה טוב להדר לצאת גם דעת הת"ק דס"ל דצריכין להעיד כאחד דוקא ובאמת קי"ל בח"מ סימן כ"ח דאין צריכין להעיד ביחד. עוד שם דלכתחלה טוב בעשרה ומטעם זה המתפלל בלחש ימהר לסיים תפלתו כדי שיאמר ויכלו עם הקהל [פמ"ג]:

10) חזון איש הלכות שבת סימן לח אות י

נראה דלהאי סברא (הסברא ה' שבטור) א"צ לטעם שכו' התו' והרא"ש דנהגו לאמרו אחר התפילה משום שבת של יו"ט, אלא אומרין אותו כל הציבור יחד בקו"ר וזהו כאילו מכריזין ומעידין בפני כל בעי עולם כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וינח ביום השביעי, והא דבעינן יחד דבזה איכא הכירא ופירסומי מילתא טפי, וכן בקו"ר ומעומד, ול"ק מהשה"ק מ"א דעדות דא"צ יחד, דהכא לא מינכרא מילתא אלא יחד, ונראה דלטעם זה אין היחיד כופל ויכולו דביחיד ליכא רק קו"ר שבתפילה אומר בלחש, ומשום זה אפשר לחוד אפשר דא"צ לכפול, ולטעם התוס' והרא"ש אפשר שגם היחיד כופל כיון שבשבת של יו"ט אומרו אחר התפילה ומיהו בשבת של יו"ט אפילו יחיד אומרו משום שהוא חוב לאומרו כדאמר שבת קיט: אפי' יחיד המתפלל ע"ש צ"ל ויכולו שזה כולל אמירתו בתפילה כלל שבתות השנה ואמירתו אחר התפילה בשבת של יו"ט, והנה יחיד המתפלל וסיים תפילתו אחר שאמרו הציבור ויכולו אומר ויכולו משום טעם התוס' והרא"ש, ואפשר דא"צ לא קו"ר ולא מעומד שלא מצינו זה בפוסקים, ואין לנו לחדש דברים, וכן ויכולו שאומר על הכוס להוציא בני ביתו, וכן אין להדר אחר שנים שלא מצינו בפוסקים הידור של שנים ויש לחוש דמיחזי כמעמיד עדים על מעשה בראשית.

והט"ז כתב דיחיד לא יאמר ויכולו דלא שייך עדות ביחיד והדברים תמוהים דודאי גם יחיד אומר בתפילה ולאחר התפילה בשבת של יו"ט, ויש לו מעלה שמארו חכמים כאילו הוא מעיד על הקב"ה שברא עולמו וכו' אלא בהכא שהתפלל כבר קיים המצוה ולא שייך לכפול המצוה ומיהו כיון שנהגו כן משום יו"ט, שפיר עביד ומה בכך, שעיקרו מצוה ואמונה וקבלת השבת.

ומש"כ המ"ב למהר תפילתו כדי שיאמר ויכולו עם הציבור צ"ע, כיון דעיקר מעלת ויכולו הוא יוצא בתפילה שאומר עם הציבור ואינו אלא הידור בעלמא אחר התפילה ולא הוזכר בגמ', ומעלת המאריך בתפילתו נתבאר בגמ' אין ראוי לקצר כיון שלא הוזכר בגמ' שיאמר הציבור, ומיהו מהא דאמר שבת קיט: אפי' יחיד המתפלל צ"ל ויכולו משמע דציבור עדיף וצ"ע.